

1946-75

Cilt : 7

Mayıs - Haziran

Sayı : 75

Me

İ Ç İ N D E K İ L E R

İsmet İnönü ve İdeolojisi	C. S. Ongun
Samsun tarihinde önemli olaylar	Kâ. Dilcimen
Yunus Emre	Kemal Yener
Vezirköprü tarihçesi tetkikleri	F. Pınardag
Bu da başka bir tip	Ö. Orhun
Özlem (şiir)	V. Falay
Ayna (şiir)	B. Noyan
Dağlar (şiir)	M. Ş. Fırat
Merkez Bankası Samsun şubesi	Nuri Özbalkan
Samsun'da eski Türk sporları	M. Ülken
Millî Mücadelede Havza	M. Bulgurcuoğlu
Samsun'da Kooperatifçilik	M. Cura
Zarif fıkralar	F. Atabek
Tiyatro ve sinemanın insan	M. Demren
eğitimi üzerinde tesiri	
Solu (şiir)	B. Noyan
Çobanın Bakraçları	C. Çumralı
Nöbetçi Ukkaş	H. Kavruk
Halkevi çalışmaları	***

İsmet İnönü ve İdeolojisi

Cemil Sena ONGUN

— 1 —

Bir devletin idaresi, ulusun ortaklaşa ülkü, tutku ve ihtiyaçları üzerine dayanır. Uluslar hem yaşadıkları yüz yılların arsiulusal kültür ve medeniyetine büyük etkiler yapar; hem de bu kültür ve medeniyetin etkisi altında kahrılar.

Yükselen topluluklar, bu karşılıklı bağlaşımlarda ulusal olduğu kadar insel ödevlerini yapabilenlerdir. Her ulus, dinamik bir bütündür, atomlarını teşkil eden fertlerin kişisel ve özel değerleri, bu bütünün nitelik bakımından üstünlük ve değerlerini belli etmekte en önemli bir miyardır. Toplulukların nicelik değil, nitelik üzerinde durmaları bundandır. Konusu insan olan her problemde bir hareket, bir akıcılık ve yaratıcılık vardır. Bunun içindir ki, devlet, dinamizi yüksek fertlerden kurulmuş olan bir ulusun eseri olduğu müddetçe, erişilmesi güç gibi görünen ereklerle sür'at ve kudretle ileriler ve ancak böyle olan topluluklarda üstün insanlar türeyebilir. Yoksa, Hindistan ve hatta Çin gibi insan yoğunluklarından birleşmiş olan topluluklar, ne ortaklaşa bir tutkuyu, ne de ortaklaşa bir ülküyü yaratabilirler.

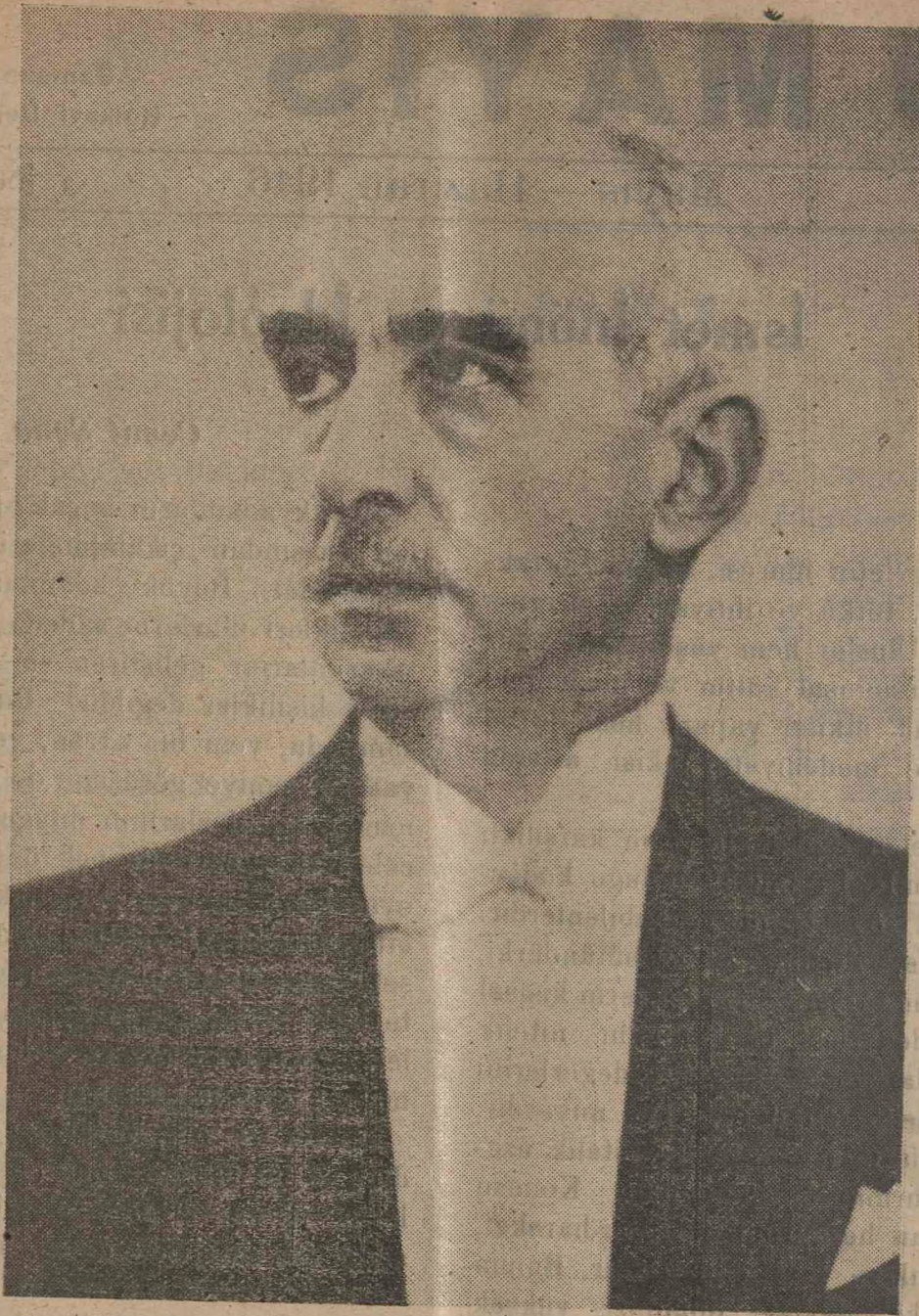
Büyük adamların ancak büyük uluslar arasından çıkabilmeleri de bunu isbat eder. Büyük adamlar, içinden yetiştikleri ulusların sadece ortaklaşa tasarımlarını geliştiren ve gerçekleştiren kişilikler değildir. Bunlar aynı zamanda, yeni bir evren, yeni bir hayat ve cemiyet görüşünü de getirdikleri içindir ki, uluslarının duygu ve düşüncelerindeki evrimde pek önemli bir rol oynarlar, ve yine bu hakikati fark ettiğindendir ki: vaktile Eflâtun, devlet şeflerinin filizof olmalarını ve cemiyette bilgi hiyerarşisine uygun bir ödevler ve soravlar hiyerarşisinin yaratılmasını müdafaa etmişti.

Şefin kuvveti, yarattığı bu ülkülerden ve bu ülkülere bağlı olan yurttaşların inanç ve iradelerindeki birlik, sıklık ve enerjiden gelir. Türk ulusu, tarihinin çeşitli devirlerinde korkunç sınavlar geçirmiş ve hepsinden ancak yüksek sezisli ve anlayışlı şeflerinin kudretli önderliği sayesinde tam notu alabilmiştir.

Son İstiklâl savaşımızı icap ettiren olgular, geçirdiğimiz sınavların en korkunç ve ulusumuzu hep birlikte arasında kahramanlığa davet eden bir sosyal ve siyasal felâketti.

Sükûnetinde derin denizlerin dalga-

sızlığı, vekarında büyük zelzelelerden evvelki durgunluk, sabır ve metanetin de fıskırmaya hazırlanmış bir yanar dağ büyüklüğü bulunan Türk ulusu, o güç ve aşılmaz ölüm dirim günlerinde Atatürk ve İnönü gibi iki büyük Şef yarattı, yalnız ulusumuzun değil, bütün bir insanlığın da kendileriyle öğünmesine hak kazanan bu iki bü-

yüğümüz, birbirini tamamlayan ve bir tek ülkünün yaratıcısı ve önderi sıfatıyla, yalnız kutsal tarihimizi kurtarmakla kalmamış, belki, bizi medeniyet yolunda bugün ulaştığımız noktaya kadar getirmişlerdir. Fazla olarak, ulaşılması gerekli olan en yüce doruğun ışığını da yakarak bir tek varlık gibi, hepimize, o ışığa doğru durup dinlenme-

den koşma hızını vermişlerdir. Halk partisinin altı okunda ereğini bulmuş olan Kemalizm, Milli Şefimiz elinde sadece bir ideal olarak değil, her gün biraz daha gerçekleşen kutsal birer eser ve kurum halini almakta, çocuklarımızın zekâ ve buluşlarında değişmez bir inanç olarak yerleşmektedir.

İsmet İnönü, yurdumuzda yaratılmış olan yeni hayat anlayışına, yüksek bir fazilet ve bilgiyi temel yapmış ve böylece ulusal ahlakımızın sarsılmaz ve bozulmaz hedefini göstermiştir.

—2—

Çeşitli nutuklarında, bilhassa ahlak teoremleri üzerinde fazlaca duygulu olan büyük şefimiz, bir ulusun ancak fazilete olan inancı, iradelerin bireysel menfaatları ikinci plâna atan yüceliği ve kirlenmesi imkânsız bir ruh temizliğiyle mümkün olduğuna inanmaktadır. 30/10/922 de Hariciye Vekili sıfatıyla B. M. Meclisinde irat buyurdıkları bir nutukta Türk ordusunun seçkin vasıflarını aydınlatırken :

«Bizim ordularımız ahlâkan ve fazilet itibarıyla de bütün seleflerinden yüksektir. Osmanlı orduları ve devrinde ve daha evvelki devrelerde de Türk orduları daima ahlâk itibarıyla şayanı ihtiram ve itibar kalmışlardır.» demişlerdi. Ordu, ulustan ayrı bir kuvvet değildir. O, ulusun kendisidir. Bu itibarla aziz şefimiz ulusumuzun varlığını binlerce yıldanberi ahlâksel kudretiyle müdafaa ve muhafaza ettiğini belirgin bir surette aydınlatmışlardır.

Nitekim, 8/7/1929 da Ankara Hukuk fakültesinin diploma dağıtılması dolayısıyla de verdikleri bir nutukta : hayatta en büyük muvaffakiyetler, en fena girdaplar, bazan yarı açık bir kapı bulur; asla seciye ve istikametten

dönmeyiniz!» buyurmuşlardı. Bir topluluktaki çöküntünün en gerçek nedenini bundan daha iyi görmek ve göstermek imkânsızdır.

Kendilerine göre: «ülkü yolunda çalışacak olanların en esashı sıfatı: «çok çalışmak, bedence ve ahlâkça kuvvetlerini vatan hizmeti için artırmaktır.» [29/10/1933 de ülkü mecmuasına yazdıkları makaleden]

Bu faziletin temel direktifleri çok sadedir. 20/4/1934 de çocuk bayramı münasebetiyle yazdıkları bir makalede çocuklarımıza tavsiye buyurdıkları şu esashı gidişi kuralları, bunu göstermek tedir :

«Doğru sözlü, temiz yürekli, vatan için kahraman ve fedakâr, çalışkan ve bilgili olmağa çalışınız. Ancak bu ahlâkla vatan için canınızı feda etmek ülküstü ile ve birbirinizi severek Türk adını göklerde tuta bilirsiniz.» Bu cümlelerde Türk gelenek, görenek ve törelerinde saklı olan en asil ve tarihsel karakteri bulabiliriz. Aynı esası gençlerimize tavsiye buyurdıkları şu fikirde de görmek mümkündür :

«Kız ve erkek üniversiteli arkadaşlarımız çalışkanlıkta, idealde, ahlâk ve karakterde, Türkiye'nin sağlam istikbaline en inandırıcı delil olmak mevkîindedirler.» (7/3/1939 daki İstanbul Üniversitesindeki nutuklarından.)

Zira yüce şefimize göre: «ahlâk ve karakter sağlam olmadıkça cemiyette esashı bir hizmet görmeğe imkân yoktur.» (1939) Kendileri büyük bir isabetle, ahlâka dayanmayan bir ilmin faydalı olabileceğinden de şüphe etmekte, hattâ bunun bilgisizlikten daha büyük zararlar doğurabileceğine inanmaktadırlar. 1929 da irat buyurdıkları bir nutukta söyledikleri gibi.. «ilimsiz hiç bir şey olmaz Fakat ilimle

eğer سعیye sağlam değilse, bir netice kazanılamaz, korkulur ki, ilim zararlı olmasın!»

Esasen müşarünileyhe göre «ancak siniri kavi, ahlâkı kavi olan, bilgide de kuvvetli bir adam» olabilir. (1935) ve aynı zamanda «şuurlu bir millî ceryan abenk içinde tatbik olununca, yeni neslin sağlam karakterli, çalışkan, insan, ve vatanperver yetişmesi muhakkaktır.» (1933)

—3—

İsmet İnönü, sadece ulusumuzun Millî Şefi değil, en yüksek vasıflarile eşsiz bir aile babasıdır. Bir cemiyetin devamında ve ilerilemesinde ailenin herşeyden üstün önemini pek iyi takdir buyurdıkları içindir ki, kendi temiz hayatı ile ulusumuza örnek olmuşlar ve aile sevgisi ve bağları bulunmayan yer ve gönüllerde hiçbir ahlâksel disiplinin barınamayacağına inanmışlardır. Filhakika, ulus demek bir az değil, tamamen genişlemiş bir aile demektir. Onun ügelerini teşkil eden ailelerin ferdleri arasındaki sevgi ve saygı, bunların toplamından doğan ulusun yüksek kuvvetinde en sarsılmaz bir temeldir. Kendilerine göre: aile, çocuk sevgisile başlar. «Ailede çocuk, hayatları birbirine ekleyen en sağlam bir düğümdür.» ve «aile hayatının güçlüklerini kolaylaştıran gürültüler ve fırtınalar ortasında kuş sesi zevkile sınırları yatıştıran çocuktur.»

Fakat, esas itibarile aile, kadının gerek düşünce ve gerek duygu itibarıyla yüceltilmesi teşebbüsünde gelişir ve sağlamlaşır; bunun içinde, kadına lâyık olduğu mevki ve önem verilmedir. Bu sebebdendir ki, kadının hayat ve eğitimdeki rolü kadarda cemiyet hayatındaki üstün rolünü takdir

buyuran Şefimiz 4/3/929 daki bir nutuklarında «Bütün dünyada kadınlar, devletlerin yüce duraklarına kadar yükselirken, en ulu kahramanları yetiştiren Türk kızlarına saygı gösterilmemesine asla katlanamayacağız» buyurmuşlardı. O, Türk kadınının siyasal haklarını müdafaa ederken, Türk kızının diğer ve yüksek bir ödevini de şu belîğ sözlerle ne güzel anlatmışlardır.

«Anadolu dağlarının sarı çiçeklerini başına takarak, gürbüz vücutlariyle cephaneye taşıyan anaları gibi, kızlarımızın sağlam vücutlu, ve yerli iplikleriyle dağ çiçeği kokusunu dalgalandırarak, her şeyden evvel kuvvetleri, kanaatkârlıkları, tasarrufları ile kendi yuvalarını yıkılmaz kalalar gibi sağlamlaştırmalarını istiyeceğiz.» (12/12/929)

Kadının ulusal ekonomi işinde en önemli bir tutum etgeni olduğunu gösteren ve (12/12/932)de verdikleri bir nutuktan aldığımız şu sözlerde de aynı hakikatı görebiliriz:

«Eğer hanımlarımız, eğer kızlarımız, ailede ve cemiyette yiyecek ve giyeceği mutlaka yerli almayı bir vazife ve dava olarak ellerine alırlarsa, bu memleket iki seneye kalmadan yiyecek ve giyecek hususunda hariçten bir çöp bile almaya muhtaç kalmaz» ve Sayın Şefimize göre, Türk kadını bu ulusal ödevlerini her suretle başarabilecek bir kabiliyettedir. Ailede ve ekonomi işlerinde ve hattâ İstiklâl savaşında gördüğümüz gibi, ulusal zaferlerin kazanılmasında kendisine düşen fedakârlıkları severek ve başarı ile yapmış olmaları da, buna delâlet eder

Bunun içindir ki (5/12/934) de irad buyurdıkları bir nutukta: «Kadınlarımızın Türk tarihindeki hakları erkeklerle beraber, daima memleketin ve milletin mukadderatı üzerinde söz ve

tesir sahibi olmalarıdır. Zira: «Türk kadınının hakkı, olduğu yerden ayrılıp bir süs gibi, memleket işine karışmaz bir varlık gibi, bir köşeye konması değildir.»

— 4 —

İsmet İnönü, bütün nutuklarını bir artist gibi hissederek ve kendi kişisel büyüklüğünü ve büyük ülkülerini bu nutuklarında eriterek bir meş'ala vuzuhile ulusumuza hitap etmektedir. Onun büyük ülkülerinden biri, genel barıştır ve insanlığın medeniyet yolunda kardeşçe bir emniyet ve huzur içinde çalışmasıdır. Bu siyasal ülkü, ulusların ve bilhassa ulusumuzun bilgi sahasında yüksek duruma ulaşmasıyla gerçekleşecektir. Kadına değer vermek, ahlâka bağlılık ve dolayısıyla soysal ve insel değerleri kazanmak ancak bilim ve eğitimle elde edilebilir. Bunun birinci aracı ise çalışkanlıktır.

«Zeki değil çok çalışkan adam istiyoruz. Mektepten çıktıktan, saçlarınız ağardıktan hattâ Başvekil olduktan sonra, mektepte talebe imiş gibi çalışmalı ve uğraşmalısınız.» Zira: «mücadelenin kuvveti, ilimden ve çalışkanlıktan ibarettir.» [5/10/926] ve bunun içindir ki, «cehaletle karşı ve Türk milletini okuyup yazma bilmemek seviyesinden çıkarıp yükseltmek kararı, bu gün artık emri vaki olan bir programdır.» Çünkü: «kuvvetli bir cemiyet her şeyden evvel, efradının kâmilan okuyup yazabilmiş olması ile ilk canlı alâmeti gösterebilir.» (Malatya 13/9/928)

Bilginin köylerimize kadar bütün türk çocuklarına yayılması işi, İsmet İnönünün en büyük amaçlarından biridir. İlköğretim seferberliği hakkındaki direktifleri bu amacın en somut ham-

leleriyle mücehhezdir.

Millî Şefimiz, yalnız öğrenmek lüzumu üzerinde değil, bu öğretimin yine ahlâksel bir disipline bağlanması üzerinde musırdır; kendilerine göre: «Türk gençliğinin bedence, hususile inzibat ve ahlâk mevzuunda iyi yetiştirilmeleri için çok dikkatli ve ciddi hareket edilmesi, millî terbiyemizin kuvvetlenmesi bakımından bir zarurettir. [1/XII/1940] Bunun için en esaslı çare, okul hayatında öğretmenlerin ciddiyet, adâlet ve doğruluktan ayrılmamalarıdır. Çünkü yüce Şefimiz: «tahsil hayatında liyakatsiz ve istihkaksız alınan her numarayı ve geçirilen her kademeyi alanlar için bir leke, verenler için bir fenalık» telâkki etmektedirler. [3/6/929] ve haklı olarak işaret buyurdıkları gibi «bir cemiyette her türlü suiistimal vaki olabilir. Ve her biri ayrı ayrı zararlıdır. çekinmeye değer. Fakat suiistimallerin en fenası, hayata yeni atılan talebeye haksız olarak vaziyet ve not vermektir.» (8/7/1929) Zira, «bir cemiyete en muzır adam, ehliyetsiz olduğu halde selâhiyet sahibi olandır.» Ve yine çünkü: «İlimde eksik adamların toplanması tam adamları vermez. Bin yarım ve bin cahil, bir yarımından daha faydalı olamaz. Fakat daha zararlı olur. Bin yarım adam, bir tam adam değildir. İlim müesseselerinden çıkanlar daima iyi yetişmelidirler. [Si-yasette ve idarede en muzır şey, milletler ve cemiyetler için telâfisi en zor olan felâket, yarım bilgili adamların selâhiyet sahibi olmasıdır.]

İsmet İnönü'nün zihninde, yeni hayatın yeni hakikatları bir nebülöz halinde değil, teşekkül etmiş güneşler gibi vazih ve ateşlidir. O her şeyi somut ve herkesin anlayabileceği bir açıklıkla ilân etmekten zevk alır ve her yücelik

kabul edebileceği ap açık hakikatler üzerinde ısrar eder. Çünkü bu hakikatler ap açıklığına rağmen, yüzyıllarca topluluğumuz tarafından idrak edilmiş ve İsmet İnönü kudretinde bir devlet adamının elinde billurlaşmamıştı. Bunun içindir ki her zaman aklımıza gelüp ifade edemediğimiz şu hakikat, bu aziz toprağın en eski durumunu ne güzel temsil eder : « Bu toprakta çektiğimiz sıkıntı, açık manâsile parasızlık değildir. Çektiğimiz sıkıntı, bilgi sıkıntısıdır. (1932). Bunun önüne geçecek olan öğretmenlerdir. Çünkü Büyük Şefimize göre : «Devlet adamları gelir geçerler. Miletin hayatında eserleri paydar olan muallimlerin elleridir.» (1933). «Ve eğer bir memlekette âlimler, fakat selâhiyet sahibi olan âlimler, selâhiyetlerini o memleketin efradına tanıttırmış ve teslim ettirmiş olurlarsa, eğer onların sözü ve bütün memleketin şuaabatı hayatında müessir ve müsmir olursa, o memleket, cidden tabii esaslara istinat eden büyük bir bina haline gelmiş olur.» (1925)

İsmet İnönü, bütün yanlış inançların bilimle yıkılacağına inandıkları gibi bir çok meziyetlerin de bilimden doğacağına inanmaktadır. «Kahramanlık, bilimle ve kültürle daha ziyade artar. Eski ve yanlış bir itiyat olarak güya insanların hayatlarını müdafaa için daha az bilmeleri ve daha az anlamaları nazariyesi tamamen sakat ve yanlıştır. Bunun misali : hiç bilmiyen milletlerin vesaitle mücehhez milletlerin essiri olmalarıdır.» Hulâsa kendilerine göre : «Oğraşacağımız en mühim hastalık, cehalet ve takip edeceğimiz en feyizli yol müsbet ilim yoludur.» (934) «Milli hayatta her şeyden evvel bilgi lâzımdır.» (1932)

Milli Şefimizin büyük ve haklı bir

titizlikle üzerinde durduğu büyük davalarından biri de, öğretmenlerin şahsiyetleri, ödevleridir. Zira bir ulus gençliğinin seciye ve bilgisini yaratan en büyük artist öğretmendir. Öğretmenlerin gençler üzerindeki nüfuzu, kendilerinin örnek bir ahlâklılık, yurdseverlik ve çalışkanlıkları nisbetinde artar. Gençler, kendi zekâ ve bilgilerini geliştirmede en büyük hizmeti olan öğretmenlerin telkin ettikleri fikir ve hayatı sür'atle benimserler. Bu sebepten büyük şefimize göre «gençliği yetiştirmenin ve milli terbiyenin en tehlikeli hastalığı, öğretmenin vazifesini politika vasıtası yapmasıdır. Bir cemiyet içinde hiç bir emniyetin kötüye kullanılması bir öğretmenin kendisine emanet edilen vatan evlâtlarıyla kendi hususi pölikasını telkin etmeye çalışması kadar vicdansız ve zararlı olamaz.» 19/V/944

— 5 —

Burada büyük milli şefimizin yalnız ahlâk, kadın ve bilim meseleleri üzerindeki çeşitli inanç ve direktiflerine temas etmiş bulunuyoruz. Yoksa bir ulusun yaşayabilmesi için lazım gelen bütün meziyetler, faziletler ve hünerleri, yorulmak bilmez bir azimle aydınlatmış olduğuna, kendilerinin bütün hayatı, siyasal ve sosyal faaliyetlerinden daha büyük bir delil olamaz.

İlk öğretim dâvası, ancak kendilerinin yüce ilham ve emirlerle yüksek ve müsbet istikameti aldığı gibi, garp tekniğinin yurdumuza en verimli ve geniş mikyasta girişi de kendi zamanlarında ve isabetli görüşlerinde en esâhî mâna ve mahiyeti almıştır. Yurdumuzun ekonomik kalkınması için verilen hız da, şaşmak ve yorulmak bilmiyen takipleri ve her şeyi yerinde ve

Samsun Tarihinde

Önemli Olaylar

(Geçen sayıdan devam)

Kâzım DİLCİMEN

Bafra Beyliği : Bu beylik hakkında bize söz söyleyen iki eser vardır. Bunlardan biri Orhan gazi 'zamana rashyan devirlerde yazılmış olan ve Franz Taeschner tarafından Arapça aslı ile de yayınlanan «Mesalikülabsar» dir. Asıl eseri yazan Ömeridir. Biz burada Bafra adını Kavya biçiminde görüyorsak ta yalnız bu havalide değil, Anadolu'nun hiç bir tarafında bu biçimde bir şehir olmadığından ve buranın beyi olarak gösterilen Muradeddin Hamza Bey adının küçültülmüş şekli olan Murat Bey adıyla onun hâkim olduğu yerin Kavya olmayıp Bavra olduğunu yine o eserin Kastamonu Beyliği hakkında verilen malûmattan öğreniyoruz. Bu Beyliğin Samsun ve Sinop arasında olduğu, bir hududunun da Keşiş dağına uzandığını aynı eserden öğreniyorsak ta yazarı bütün bilgilerini Anadoludan gelen tacir ve elçilerden tahkik ederek yazdığı için

faaliyet halinde incelemek hususundaki asil tecessüsleri, ne büyük bir rol oynadığını, büyük küçük bütün yurttaşlarımız bilirler. Denebilir ki, Cumhuriyet, bütün soysal ve siyasal kazançlarını bu uğurda saçlarını ağartmış ve her çeşit bireysel tutkılardan uzak olan Yüce Şefimizin yüksek seciye, bilgi, enerji ve ulus severliğile bu günkü şeklini alabilmiştir. Onun Türk ulusu için tasarladığı ve özlediği hayat, her

Bursadaki Keşiş dağı ile Ilgaz dağlarının Kızılrmağa yakın bir yerinde adı geçen diğer Keşiş dağı adını birbirine karıştırdığından bu Beyliğin Osmanlı Beyliği sınırlarına vardığını, yanlış olarak yazar.

Bafra Beğliğini (Bavra) biçiminde Bezmürezm adlı eserde de görüyoruz. Fakat Bezmürezm'in yazıldığı zaman ile Mesalikülabsarın yazıldığı zaman arasında fark olduğundan burada yâni Bezmürezmde geçen Bavarın hududu diğerinkinden daha dar bulunuyordu. Araya bu beğliğin zararına olarak veya bu beyliğin ikiye ayrılmasıyla meydana çıkan Taşanoğullarını eklemek lâzımdır.

Bu son durumda yâni Bezmürezm yazarı Aziz Esterabadînin bahsettiği Bavra (Bafra) Beyinin adı bu kitaptan anlaşılamazsa da bunlardan belki biri belki de biricigi olması lâzımgelen İmirze Hasan Beyin taundan ölen

ferdi ayrı ayrı mes'ut ve müreffeh, her ferdi ayrı ayrı yüksek insanlık vasıflarını taşıyan mustakil ve hür bir cemiyetin hayatıdır. Ve Türk topraklarının sahipsiz ve işlenmemiş bir köşesini bırakmamak, çağdaş kültür zenginliğini, uluslar arasında yer tutabilecek bir üstünlükle geliştirmektedir.

Çünkü, bir ulusun yaşamasındaki tek hikmet, ancak bu davaları başarıp benimsemesinden ibarettir.

(Türkçesi yumrucak veya kırığandır) aile efradı için ^{783 muharrem 1381 nisanda} Bafranın 3—4 kilometre kadar kuzayında ve Kızılırmak kenarında adından anlaşıldığına göre sonradan teşekkül etmiş bulunan Türbe köyünde yaptırdığı türbesi bu gün ayakta durmakta ve hemen hiç bozulmamış bir durumda bulunmaktadır.

Bafra, liman gölünden istifade ederek yerli ve yabancı gemiileri kendisine celbediyor ve bu Beyliğin yaşadığı zamanlarda pek önemli bir aşamı bulunuyordu. Mısır'daki kölemenlerle, Kıpçaktaki Altın-ordu arasında en kısa bir yolda bulunduğu için ticareti ziyadesiyle gelişmiş bulunuyordu. Bu Beyliğin bu zamandaki güney sınırı her halde Asar köyünü aşmıyordu.

İmirze Hasan Bey öldükten sonra aynı türbeye gömülmüştür. Her halde yerini tutacak kudrette bir şahıs bulunamamasından istifade edilerek Candaroğlu Kötürüm Bayezit adına, burası işgal edildi ve Kötürümün küçük oğlu Hızır buraya yerleşti.

Bundan sonra Hızır Bey gözlerini Canığın diğer taraflarına çevirdi. Alp Arslan oğlu Hasan Beyle anlaşarak ona Samsun hakimi Cüneyit Beyi öldürttükten sonra kendisi Samsuna gelip yerleşti. Fakat Osmanlı Sultanı Mehmet Çelebi; Rum Beylerbeyisi Biçeroğlu Hamza Beyi bu bölgeye göndererek Cinevizlilerin elinde bulunan Kafir Samsununu (Kara Samsunu) ona zaptettirdikten sonra kendisi de bu tarafa yönelerek Müslüman Samsununu Hızır Beyden aldı. (1418= 821) Hızır Bey Bafraya döndü. Ordda öldü. Mezarı Mardar köyü yakınında (Kümbet Dede) denilen yer olduğu muhakkaktır.

Gerek Yıldırım ve gerek Mehmet Çelebinin bu çevreye yaptıkları saldırı-

gansal yürüyüşlerini anlatan tarihlerde Bafra adına hiç raslanmamaktadır.

Buranın Osmanlılara geçmesi, her halde Samsun'un kesin olarak Osmanlılara geçtiği zamanlardan pek geç olmasa gerektir.

Canikli Tacettin ve oğulları :

Tacettinden önce burada kendisine Niksar başkent yapan (Emir Doğancık) hakimdi. Onun ölümünden yani 1348—749 dan sonra burada hakim olarak Tacettin Caniti'yi yani Canikli Tacettini buluyoruz. Tacettin Bey çalışkan bir adamdı, daima sınırlarını genişletmek, ülkelerine yenilerini eklemek istemişse de zamanında değerli bir idare ve siyaset adamı olan Kadı Burhanettin'in yetişmiş bulunması onun isteklerine engel olmuştur.

Tacettin, kendi hareketlerinde başlı başına kalmak üzere ilk zamanlarında Amasya Emiri Şadgeldi Paşaya bağlı idi ve bu bölge yani Küçük Anadolu (= Rumeli suğra) hemen tamamen Eretna Beyliğine bağlı iken başta kuvvetli bir şahsiyet olmadığından her yerde bir çözülme hareketi sezilmekte idi. Çözülmeyi önlemek maksadile ve Kadı Burhanettin Ahmedin teşvikile son Eretna Beyi Ali Bey Amasya ve Niksar havalisine bir kaç defa geldi. (Ali Bey) son gelişinde Tauna tutularak öldü (1370 — H. 782 M.). Eretna ordularının bu hareketlerinde Niksar Beyi Tacettin, Şadgeldi ile birlikte karşı durmaya çalıştı.

Eretna hükümetini eline geçiren Kadı Burhaneddin, bir sene sonra Amasya Beyi Şadgeldi Paşayı bir pusuya düşürerek öldürdü. Bundan sonra Tacettin Bey başlı başına harekete ve Kadı Burhan aleyhine faaliyetini genişletmeye çalıştı. Tokat, Erzincan, Niksar ve Amasya beyleri, Kadı Bur-

alttan ve 116 milyon Franklık beynelmil valör vermiştir.

Banka devlet müesseseleri mevduatına hiç, hususi mevduata o/o 2—3 faiz verir. Hususi eshama o/o 70, devlet eshamına da o/o 80 den fazla avans veremez. Bunlardan başka :

- 1 — Ticaret yapamaz.
- 2 — Sınai teşebbüslere ortak olamadığı gibi idare işlerinden başka emlak alamaz.
- 3 — Karşılıksız kiredi açamaz.
- 4 — Senet v. s. ciro edemez.
- 5 — Kefil olamaz.
- 6 — Kendi hisselerinden avans vermez.
- 7 — Ticaret senetleri vade hitamında tecdit edemez.
- 8 — Ancak 3 imzalı ve 90 günü geçmiyen ve bankalar tarafından verilen senet vesikalari reskonto tabi tutar.

Fakat Samsun gibi bilhassa tütün, zirai işlerle uğraşan bir bölgenin nihayet 9 ay vadeli zirai senetlerini de iskonto için kabul eder.

Banka devletin bir bankeridir. Devletin iç ve dıştaki tahsilat ve tediyeatını ve para nakil işlerini yapar. Hazineye mecmu sermayesinin % 50 sini geçmemek şartile kısa vadeli ve faizli cari hesap açar.

İngiltereden getirilen 15 000.000 Sterling istikraz için banka hükümete açtığı 250,000.000 liralık fevkalâde hesaptan 117,000.000 lira tediyeatta bulunmuştur.

Devlet bankasının kârının hissedarındır. Senelik kârdan:

- o/o 20 İhtiyat akçası
- o/o 6 Birinci temettü

o/o 5 Memurlara
o/o 10 Fevkalâde ihtiyat ki

o/o 41 Cem'an o/o 41 i çıktıktan sonra geri kalan miktardan yarısını alır.

1939 İkinci cihan harbi Türkiye piyasalarına da tesir ettiğinden banka banknot emisyonunu arttırdı. Fakat dikkate şayan olan taraf banknottan çok altın stokunun arttırılması keyfiyetidir.

Seneler	Banknot miktarı	Altın miktarı	Ton
1939	230.000.000	26	"
1942	722.000.000	101	"
1943	805.000.000	143	"
1944	970.000.000	196	"

Henüz paramız bir banknot olmayıp âdeta mecburi tedavülü olan bir nevi kâğıt paradır. Fakat harbten sonra bu esasa dönülebilir. (Harbten kastedilen normal zamandır.)

Samsun gibi zirai, ticari, iktisadi bir bölgenin para ihtiyacını karşılamak için açılan şube isabetli bir kararın neticesi Samsun şubesine şimdiki değerli müdür Sayın Bay Kemâl Aykut'un tayini de bu kararın teyidinden başka bir şey değildir. Gerek iktisadi ve gerekse ticari müesseselerimiz bu gibi ileriye görücü eller vasitasile ilerliyecektir.

Banka Samsun'un şehircilik bakımından kalkınmasını temin için açılan Emlak ve Eytam Bankasına gereken yardımda bulunursa şehrimiz hem memleketimizin cenneti, hem Karadenizin incisi ve hem de dünyanın gözdesi olur. Yeter ki ileriye görücü eller azmetmiş bulunsun...

Samsun'da Eski Türk Oyun ve Sporları

II

Mustafa ÜLKEN
Beden Terbiyesi Öğretmeni

Köylerimizde, çeşitli spor ve oyunlara en çok sahne olan mühim olaylar düğünlerdir. Varlık ve ün sahibi ağalardan bir ırgada kadar her evlenme, derece, bir neş'e, kaynaşma ve hareket kaynağıdır. Bu hareketin karakteristik hatlarını da, Orta Asya Türklerinden bu zamana kadar, nesilden nesle intikal etmiş, atlı sporlar teşkil eder. Bir düğünde bu spor ve oyunların bir yapılış sıraları vardır.

Muhakkak ki bu sıraya her yerde rastlamaya imkân yoktur ve bu oyunların her yerde aynı şekilde yapılmasını mümkün kılan muayyen kaidele- re de bağlanmış degillerdir. Bu oyunlar, zaman ve mekânın tesiri altında tanınması bazan pek zor değişikliklere uğramışlardır. Tabiatın kucagında, sürekli ve çetin bir mücadelenin hatırlarından yuğrulmuş, cenup çöllerinden kuzey siteplerine kadar her ülkede, tarihin bağrında at oynatmış Türk köylüsünün coşkun kanını, merdane ve asil tavrını bugün düğünlerindeki oyun ve spor mücadelelerinde görmek ne büyük bir zevktir!

Devran her türlü soysuzlaştırma unsurlarıyla şeytani devrini yapa dursun, her devir ve zamana bozulmayan karakterinin damgasını vuran, Türk asil varlığının ruhu ve temel kaynağı olan köylü hep aynı insandır. Onun nasıl yaşadığını ve nasıl eğlendiğini

bilmek her bakımdan faydalı ve önemlidir. Hatırı sayılır bir düğünü örnek alarak bu oyunları yapılış sıralarına göre canlandırmaya çalışmak istiyoruz. Bu tertib ve sıralamaya her yerde aynen rastlamaya imkân olmadığını hatırlatmak zorundayız.

Oğlan tarafı hazırlığını tamamlayınca kızı getirmek için yola çıkar. Kızı almaya şöyle gidilir: On beş araba, yüz veya yüz elli atlı ile yola çıkılır. Kızın komşuları oğlan tarafından gelen düğüncülerden bahşiş almak için evvelâ avlu kapısını keserler. Buraya girmek isteyen atlılara engellerle (çit, fırahlı) ellerindeki uzun sırkılarla atlara vurmak suretiyle mani olurlar. Bu arada çok zaman kafa göz gider. Oğlan tarafı kapıyı kırmaya, engelleri aşmaya muvaffak olurlarsa bahşiş vermezler. Bu mücadele sadece maddî bakımdan kıymeti olan bir bahşiş için yapılan bir boğuşma değildir. Bir yiğitlik ve onur meselesidir. Engeller zorla aşılamadığı takdirde 50—100 lira gibi bir para ancak yolları açabilir. Bu bir bahşiştir. İkinci bahşişe gelince bu ötekinden daha az enteresan ve daha az kolaylıkla atlatılacak bir engel değildir. Kızın en yakın akrabalarından biri avlunun ortasına bir sırk diker. Bu sırk kabuğu soyulmuş, budaksız, uzun ve genç bir ağaçtır. Tırmanmayı güçleştirmek için

zeytin yağı ile yağlanmış ve bir çok yerlerine cam kırıkları çakılmıştır. Buna tırmanacak delikanlının çok çevik ve maharetli olması gerektir. Sırığa tırmanacak kimse koynuna kül doldurur. Bu külü serperek ve camları söke söke tepeye kadar tırmanır ve orada asılı olan bayrağı alarak inebilirse oğlan tarafı bahşişten kurtulmuş olur. Sırığın tepesindeki bayrak işlenmiş bir mendil, bir çevreden başka bir şey değildir.

Sırığa tırmanmanın şaka götürür bir eğlence olmadığını size bir yaşlının hatırasile anlatmak istiyorum: «Bir gün bir köy düğününde idik. Kız tarafı perdahlanmış ve keşkekle yağlanarak kaygan hale getirilmiş, 15 metre yüksekliğinde, bir sırk dikmişti. Her zaman ıslanarak kaygan halde bulunsun diye tepesine bir torba yoğurt bağlanmıştı. Torbadaki yoğurdun suyu süzülükçe direktten aşağı doğru akıyor ve onu hep kaygan halde tutuyordu. Kızı almaya gelen oğlan tarafı ya bu sırığa çıkmak veya kız tarafını memnun edecek bir hediye, bahşiş vermek zorunda idi. Oğlan tarafının bu sırığa çıkması ve hediye vermesi bir onur meselesidir. Oğlan tarafından ince, sırm gibi bir delikanlı sırığa doğru yöneldi. koynundan çıkardığı külü sırığa sıvıyarak tırmanmaya başladı. Tepeye yaklaştıkça incelen sırk eğilmeye bükülmeye başladı. Sırığın tepeden kırılması ve herkesin gözü önünde delikanlının parçalanması muhakkak gibi idi. Bütün soluklar kesilmiş, ortalığı bir ölüm sükutu kaplamıştı. Bu tehlikeli oyunun durdurulması için müdahale edenler oldu ise de hoş karşılanmadı. Delikanlı tepedeki yoğurt torbasına ulaştığı zaman yaş sırk bir

yay gibi bükülmüştü; Fakat taze ve ağacı esnek olduğu için kırılmamıştı. Bunu her hatırlayıp heyecanlanırım. bu işte canını tehlikeden esirgemeyecek kadar gözü pek ve çok maharetli delikanlı ancak muvaffak olabilir.»

Türklerden başka, diğer Asya milletleri arasında da, sırığa tırmanma fiziki mümâreselerine raslanır. Bu milletlerden bazıları Türklerin bu kültür hatıralarını şimdiye kadar muhafaza edegelmiştir.

1936 da, Berlinde enternasyonal spor talebesi kampında bulunduğumuz sırada, bu Türk sporunu, Hindlilerin orijinal beden terbiyesi hareketleri arasında seyrettik. Hattâ bizim meşhur Kılıç Kalkan oyunu da bunların arasında idi. Ne yazık ki, biz, iptidai ve geri görünür ve tanınmaz korkusuyla kendi millî sporlarımızı bırakıp Alman öğretmenin komutasında Alman metoduyle hareket gösterileri yaparken Hintliler bizim eski sporlarımızdan kılıç kalkan ve sırığa tırmanma orijinal hareketlerle takdir ve alkış toplamışlardı. Yunanlılar meşhur Efzun kıyafetleriyle, olimpiyat atış bayramı eğlencesinde alkışlanırlarken biz, iptidai kılıklarımızı görmesinler düşüncesiyle Zeybek kıyafetlerimizi bile götürmemiş bulunuyorduk. Berlinden ayrılırken Türk sefarethanesinde verilen ziyafette bu ziyafete Almanlardan da davetliler gelmişti, Rahmetli Ahmet ve sevimli Cevdetin, sokak kıyafetleriyle oynadıkları Zeybeğin acıklı hatırasını hiç unutamiyorum. Dünyanın her ikliminden gelmiş gençler arasında Türk sporu namına kaybettiğimiz propaganda imkânlarına şimdi teessüf etmemek sebebi bundan sonrakilerin kaçırılmamasını dilediğimdendir.

MİLLÎ MÜCADELENİN İLK GÜNLERİNDE HAVZA

Münir Bulgurcuoğlu

Mustafa Kemal'in Samsun'a çıkışı hakkında çok şeyler yazılmıştır. Fakat filen mücadelenin başladığı Havza'ya ait tafsilatın teferruatı ne yazık ki, herüz ancak o devirleri yaşamış kahramanların hafızasında ve o günleri görmüş insanların beynindedir.

Samsun'un güzel ve yeşil kazası, Havza, muhakkaktır ki Türk istiklâl tarihinde mühim bir sayfa işgal edecektir. Çünkü Türk milletinin kurtarıcısı büyük Mustafa Kemal içte bulunan korkunç vaziyetin bir an evvel ortadan kaldırılması için işe başlamış lacağını tam bir açıklıkla ilk defa Havza'da halka söyledi.

Bu münasebetle 1919 senesi Atatürk'ün Havza'da ilk müdafaai hukuk teşkilatını kurmak için bu şirin yurd parçasında (23) gün misafir kaldığı müddet zarfında yurdun kurtarılması için, tetbirleri ne surette almış olduğunu tebarüz ettirmeye bu yazımızla çalışacağız.

İnkilâp hakkında bir hayli tafsilat vere bilmemiz için ve icabeden vesikalarla'de'etmek gayesiyle ve bir muharrir sıfatıyla alâkadar makamlara müracaat ettim. Ayrıca acı günlerin hatırasını yaşayan ve o zamanlar Mustafa Kemal'a yakından teşriki mesai eden şahıslarla görüştüm. Mümkün olduğu kadar edindiğim malûmatı sayın okuyucularıma sunuyorum.

Burada esas mevzuma geçmeden önce o günlerde yani Mustafa Kemal'in

lin Havza'ya teşrifleri sırasında Pontus çetelerinin Havza halkına yaptığı büyük işkenceleri elde ettiğim ve günü gününe tesbit edilmiş olan bir yazıyı tarihi bir vesika olmak üzere buraya aynen geçirmeği muvafık buldum. [1]

Reçber Kadir Taytak hatıralarını şöyle anlatıyor :

Mustafa Kemal'in Havza'da bulunduğu sıralar Bayram Çonla birlikte kendisini sık sık ziyaret ederdik. O daima odasında, bir aşağı bir yukarı dolaşırdı. Paşa bir gün Havza'nın ileri gelenlerini nezdine topladı ve bir miting yapılmasını bunun içinde bütün köylülerin cuma günü kasabaya gelmelerinin teminini belediye reisine emir verdiler.

Cuma günü köylüler daha sabahdan kasabaya akın etmeğe ve üç camiye toplanmaya başladılar. Paşa hazretleri maiyetleriyle birlikte büyük camiye geldiler. Cuma namazını müteakip mevlüdü şerif okunarak, Cenabı hakdan istindat edildi. Kasabanın muhtelif camilerinden grup gurup miting yerine gelmeye başladı. Burada halk'a bulunduğumuz zamanın nezaketi ve Türk milletinin uğradığı felâket anlatılacaktı. İntihap edilen hatibin gelmemesi yüzünden bu iş yapılamadı. Paşa bundan müteessir olarak, «Her Türk üstüne düşen vazifesini tereddütsüz yaparsa emin olun ki kurtuluruz. Bu mitingi

[1] Bu yazı dergimizin 66 ncı sayısında yayımlanmıştır.

tekrarlayınız» dedi. Bunun üzerine muazzam bir miting programı ihzar olundu. Köylü ve şehirli 13 haziran 1335 cuma günü davet olundu. Bütün köylerden akın eden halkın husule getirdiği kesafet kasabayı baştan başa dolduran bir varlık olmuştu. Cuma namazından sonra büyük bir gurup büyük camiden, ikinci grup medrese caminden, üçüncü bir gurup İcadiye caminden ilerliyordu. [Tekbir ve tehlillerle yürüyen bu guruplar siyah tüller içinde İzmirin timsali hazinini taşıyan mekteplilerde iltihak ediyordu. Üç muhtelif istikametten gelen bu emsalsiz kalabalık hükümet civarında birleşmiş, belediye önüne doğru dalgalanmıştı. Heyet belediye önünde durunca ruhları titreten lahuti bir tekbir afakı çınlatmış ta uzaklarda ufuklarda aksi sadalar yapmış, sonra susmuş ve yine başlamıştı.

Müteakiben siyah tüller ve bayraklar içinde İzmirin timsalini taşıyan levha iki mektepli tarafından bir yere dikildi, bütün gözler bu siyaha bürünmüş matem levhası üzerine dikildikçe pek tabii bir intikam hissi doğuyordu. Bu ara takip tabur komutanı Saim bey kürsüye çıkarak (Ey Türk milleti, bu gün nani nimetimizle perverde olan hain rumlar alelade bir eşkiya değildirler, bunların kendilerine mahsus bir emel, bir gaye ve bir arzuları vardır. O da evvelâ düşman amalini teshil ederek Osmanlı devletini yıktıktan sonra bir Pontus hükümeti kurmak ve maksatlarına nail olmaktır. Bugün her Türk her ne pahasına olursa olsun geceyi gündüze katarak silâhlanmalı ve teşekkül eden hukuk cemiyetinden alacağı talimat dairesinde hareket etmelidir) dedi. Bunun üzerine bayramzade Sıtkı, müessir ve belîğ bir ifade

ile uzun bir hitabede bulunduktan sonra, bugünün icabı her müslümanın birer silâh tedarik etmesi ve edemiyenlerin baltalarını kösereye tutarak hazır ve emre amade bulunması farzdır. Allah dahi böyle emrediyor» dedi.

Bunun üzerine mekteplilerden Mehmet Giray zade Kâzım ve Fetullah efendi oğlu Yusuf Salim'in müheyyic vatani nutukları şu kelimelerle bitmiştir.

(Türk ölmemiş ve ölmeyecektir)

Kadir Taytak hatırasına şöyle devam etti.

Paşa hazretleri Amasyada kuracak oldukları teşkilât için oraya gitmeleri lazım geliyordu. Fakat Memduhiye köyü önünden akan ırmak üzerindeki köprünün yıkılması dolayısıyla otomobilleri geçememiş, bunun üzerine Bayram Çon beni çağırarak: ırmağın üstündeki köprünün yıkılmış olduğunu ve paşanın geçemediğini söyleyerek, buraya alelacele bir köprü kurmamızı bildirdi, hemen evime koştum kendime ait hanemin önünde bulunan samanlığı yıkarak ağaçlarını götürüp ırmak üzerinde bir köprü kurduk ve paşa hazretlerinin otomobilinin geçmesini bu suretle temin ettik.

Mustafa Kemal Paşanın ikamet ettiği Mesudiye oteli müdürü Ali Baba hatıralarını şöyle anlatmağa başlıyor:

Kaza kaymakamı Fahri bey beni yanına çağırmişti gittim. Bana dediki: Paşa hamamlara yakın bir yer istiyor senin oteli çok beğenmiş, bu oteli bir ay müstakil verilir misiniz? Bu oteli menfaatli bir paşaya vereceğiz.

Mademki bu Paşayı menfaatlı diyorsunuz, feda olsun. Münasip bir kira vermek istiyorsanız ne verirsiniz kabul ederim dedim. Fahri bey paşanın

yaveri kılınc Muzafferi çağırıldı 150 lira verdiler ve benimde bizzat otelde bulunup paşanın bilumum hizmetlerine çalışacağını söylediler.

O zamanlar Havzada alay komutanlarımız, tabur komutanlarımız vardı ama bunların atlarına bile bakacak bir tek neferi yoktu, her şey darma dağın olmuştı. Bir gece daimi, Havzada bulunan tabur komutanlarından yüzbaşı Saim beyle Kâmil bey ötele geldiler, beni bir kenara çektiler (Ali baba) dediler sana mahrem bir şey söyleyeceğiz. Bunu bizim ismimizi vermeden hemen paşaya koş yetiştir: İngilizler Harputtan, Malatyadan, Diyarbakırdan kırk katır yükü mekanizmayı toplayıp Samsun'a oradan da İstanbul'a götürecekler.

Simdi iki saat ötedeki Çeltik kara koluna gelmek üzeredirler. Lâfin alt tarafını bekliyemedim. Merdivenleri nasıl çıktım bilemiyorum. Hemen paşanın kapısına koştum. Esasen paşa da geceleri hiç uyumazdı. Daima elleri cebinde odasının içinde gezinirdi. Yine odasında açık başı öne doğru, elleri ceketinin cebinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyor. Beni görünce sordu :

— Bu vakit?... hayır ola Ali baba?

Soluk soluğa meseleyi anlattım.

— Kim söyledi bunu?... dedi.

— Adımızı verme dediler, söyleyemem paşam?

— Ya bizi atlatırlarsa?... Sözlerine inanılır adamlar mı Ali baba!

— Paşam koca tabur kumandanı yüzbaşı Saim bey ve yüzbaşı Kâmil beyler yalan söylermi? Fakat bana söyleme dediler, bende yine söylemem dedim.

Paşa benim bu gafil avlanışına gülmekten kendini alamamıştı, bir hay

li zaman güldü.

— Pek alâ Ali Baba. Sen yine isimlerini söyleme!

Ve bir lâhza düşündükten sonra :

— Git bana... Bayram Çonla Belediye reisi İbrahim Cebeci beyi çağır!... dedi. Ben de yaveri kılınc Muzaffer beyle birlikte gittik, Bayram ve İbrahim beyleri gece yarısı uyandırıp sizi paşa istiyor diye getirdik, paşanın yanına girdiler.

Ertesi günü kırk katır mekanizma Havzaya getirilmişti. Hatta iki gün sonra da, katırları belediyece mezata çıkarıldı, satıldı.

Mustafa Kemâl Paşanın bu ilk hareketi, halk üzerinde tahmin edilmiyecek derecede büyük bir tesir yapmıştı. Düşmanın kuvvetinden, zulmünden, dehşetinden gözü yılmış olanların bile bir anda yüzleri güldü.

Bir aralık Merzifonda bulunan İngiliz mümessili Solter Paşayı, ziyarete gelmişti. Ersandık köyünde Pontusçularla çarpışan küçük bir müfrezemizden bir zabitle üç jandarma neferinin şehit olduğunu duyan halk ayaklanarak köyü kuşatmış ve bu arada bir topla oraya yetişen topçu 56 ncı alay komutanı Fehmi beyde ultimatonu dayayarak (bir saata kadar şehitlerimizi bize teslim etmezseniz köyü topa tutacağım) demiş ve orada atılan tüfeklerden de bir rum papazı ölmüştü. İşte İngiliz mümessili bu iş için paşayı Havzada ziyarete geliyordu. İkisi odada yalınızdılar ben kapıda bekliyordum Paşa bağıyordu :

Orada bir zabitimizle üç neferimiz şehit olmuştu. Bir kaç gün evvelde kasabadan köye dönen bir vatandaşı-mız boğularak kazan gölüne atılmış, Çarşamba ve Bafrada bir takım dena-

etler icra ediliyor. Bunlara karşı ne yaptınız? hiç değil mi?... Fakat bir papaz öldü diye ta Merzifondan buralara kadar geliyorsunuz bu şayani hayrettir! Yavaş konuştuğu için İngiliz mümessilinin sesini duyamıyorduk.

O gidince paşa beni içeri çağırıldı jandarma komutanı Mustafa Efendiye söyle buraya gelsin! (mumaileyh Çolak Mustafa efendi elyövm Samsundadır) Mustafa efendi gelince ona şu emri verdi:

Düşmanlarımız hapishanelere girerek, bir takım rum mahkûmlarını tahliye ediyorlarmış kat'i emir veriyorum: Bu dakikadan itibaren hiçbir düşmanı hapisanelere yaklaştırmıyacaksın!..

O anda ah ağzını sevdiğim paşa ne güzel söyledin dedim.

Biraz sonra benden istediği kahveyi götürünce neş'esi yerindeydi. Bundan istifade ederek :

— Paşam, dedim, artık bu gâvurları imana getireceğine inandım.

Kahvesinden bir yudum aldı ve gülümseyerek :

— Ali baba, dedi, millete güvenen adam başka türlü konuşamaz.

İki gün sonra Paşayı yine neş'eli bulmuştum bundan istifade ederek :

Paşa hazretleri... bu pontusçular bize çok zulüm ediyorlar.

Günde beş on Türk vatandaşımızı da öldürüp halkı teşhir ediyorlar, aynı zamanda dağlara da çıkarıyorlar. Buna karşı ne çare düşünüyorsun?..

Paşa Ali babaya manalı manah bakmış gülmüş :

Hele az daha sabredelim de... demiştir... hepsini yola getireceğiz!... Senin baban, ağabeyin veya daha başka bir büyüğün yokmu?... dedi. :

— Evet dedim... babam var..

— Öyle ise onunla konuşalım..

Ertesi sabah banyodan geldikten sonra babamı lütfen kabul etti.

Paşanın yanından çıktıktan sonra babam bana: aman oğlum, bu büyük bir adam... buna bana yaptığından daha fazla hürmet et... bu memleketi kurtaracak!

Babamın dediği gibi vatan kurtulmağa yüz tutmuştu Havzada kurulan müdafai hukuk teşkilâtı üzerine kasabadaki rumların her türlü taşkınlıkları nihayet bulmuş, ancak sığınacak yerleri çok uzak dağ ve kaya dipleri olmuştı. Havzanın artık selâmete erdiğini gören paşa ilk muvaffakiyeti Havzalılara müjdelemişti.

13 Haziran 335 günü nezdine son defa dahil olan bazı zevatla Paşa uzun ve samimi bir hasbibalde bulunduktan sonra, ertesi günü Amasyaya gideceklerinden bahsederek, cümlesiyle ayrı ayrı veda ettiler ve son söz olarak ta: «Bugün artık bir üniforma sahibi değilim. Size evvelce de bildirdiğim gibi sadece bir millet adamıyım» buyumuşlardı. Paşa bu sözleri ile artık resmi bir vazifesi kalmadığını ve Babı âliye mensup bir memur olmadığını kastediyordu.

13 Haziran 335 günü, sabahleyin milletin ikbali gibi yeni açılmaya başlayan güneş dağları, ufukları yıldızlar-ken, muhterem misafirlerimiz, kahraman Paşamız gayet samimi ve sade bir merasimle uğurlandı. Daima ciddi ve mütefekkir çehresiyle halkı ve askeri selâmlıyan ve «Allaha ısmarladık daha çok görüşeceğiz» cümlelerini sık sık söyleyen bu tarihi komutanın her kese emniyet ve itimat eden necip mevcudiyeti önünde her kalb hürmetle titriyor, gayriihtiyari hareket eden eller bu büyük adamı selâmlıyordu.

Kooperatifçilik ve Samsun'da Kooperatifçilik

M. CURA

(Geçen sayıdan devam)

İşte bu suretle köylümüz, faizcilerin zulmünden kurtularak zaman zaman muhtaç olduğu parayı kolayca ve yanı başında bulur. Rahat rahat toprağını işler.

Muhtekirin, vurguncunun elinden el'aman diyen müstehlik yurttaş her alış verişte: [ACABA ALDANDIM MI?] şüphesinden ve hilecilerin hile çemberinden kurtulur; rahat rahat işini yapar.

Elinin emeğini, göz nurunu, alın terini, araçlar ve düzenbazlar sömüren küçük sanatçı hakkını yabancı ellerden kurtarır ve rahat rahat dikişini diker, bezini dokur... Bu emniyet ve adalet manzarası içinde yurttaşın manevi ve ahlâki varlığı gelişir, yükselir. Şimdi basit görünen bu hareketlerin altından yarın RAHAT, ŞEN, VARLIKLI bir millet çıkar.

* *

Bu genel açıklamadan sonra Samsundaki kooperatifçilik hareketlerini inceliyebiliriz.

I— Samsun merkezinde bir tek İstihlâk kooperatifi vardır. 1942 yılında kurulmuştur. 450 ortağı vardır. Kuruluşunda bir istihlâk kooperatifinin bütün hedeflerini birden kavramak azminde iken, pek çabuk ortaklarını bir tarafa bırakıp kendi kendine bile yetmez bir duruma düştü. Yirmi bin liralık ödenmiş sermayesile piyasada hiç

bir başarı elde edemedi, ortaklarına hiç bir hizmette bulunamadan çöküp gitmek, üzere iken bir ilâc makamında dar ve değişmez gelirliyle verilen şekerin dağıtma işi hükümetçe kooperatife bırakılmış ve ancak bu sayede bu günlere yetişebilmiştir.

İdari bünyesindeki bu zâfa statüsündeki mühim bir hatayı da eklemek yerinde olur. Hükümetimiz kooperatif şirketleri teşvik maksadile (RİSTURN) u kâr saymamakta ve hiç bir kooperatiftan vergi almamakta iken Samsun kooperatifinden kazancın yüzde kırk beşini vergi olarak almaktadır. Çünkü kanundaki muafiyetin ifadesi: [Sermayeye temettü hissesi dağıtmayan kooperatif şirketler vergiden muafıdır] şeklindedir. Halbuki kooperatif statüsünün 51' inci maddesinde: (safi fiat farkının o/o 50 si hisse senetlerine ve o/o 50 si de muameleleri nisbetinde ortaklara tevzi olunur.) denilmektedir. Hisse senetleri demek sermaye demektir. O halde bu bakımdan Samsun istihlâk kooperatifi şimdiki halile yarım kooperatiftir. Yeni idare heyeti pek yakında bu maddenin düzeltilmesiyle hakiki bir kooperatif meydana getirilmesi maksadile ortaklar umumî heyetini toplanmaya davet etmeyi tasarlamaktadır. Bu önemli iş başarılırsa bundan sonra yarısı demek olan ve vergiye giden yüzde kırk beşte ortaklara tevzi edilecektir. Bu sene istihlâk

kooperatifi her bakımdan gayelerine doğru yönelme yolunda olup 1946 yılı içinde hakiki ödevini yükleneyeceği muhakkak görülmektedir. Bilhassa ortaklar işi temelli olarak ele alınmış bulunmaktadır.

1942 yılından beri ortak muameleleri tesbit olunmadığından statü mucibince, şimdiye kadar biriken fiyat farkının yarısının hisse senetlerine göre ortaklara dağıtılması için hazırlıklar yapılmaktadır. Diğer yarısının yedek akçaya alınması geçen ortaklar umumî heyetince kararlaştırılmıştır.

II A) Samsun merkezinde bir tek Biçki — Dikiş küçük sanat kooperatifi vardır. Gerek kredi yardımı ve gerekse konturol işleri bakımından Halk Sandığının garantisindedir. Halen (57) ortağı vardır. Lâkin, ortakların hemen hepsi dış hayatı tanımayan bayanlar ve kızlardan ibaret bulunduğu için şimdiye kadar kuvvetli bir idare heyeti teşkil edememiş ve tesiri zayıf kalmıştır. Bununla beraber inkişaf imkânları büyüktür. Yakın bir gelecekte kendisini piyasada hissettirmesi ve itinalı dikişini Samsunlulara tanıtarak kendisini sevdirmesi beklenebilir. Elinde bulunan stokların satılamaması yüzünden bir müddetten beri faaliyetini durdurmuş ise de, bu günlerde yeniden ve daha hızlı çalışmaya başlamak üzredir.

B) Lâdikteki Dokumacılar küçük sanat kooperatifi 1942 de kurulmuştur. 458 ortağı ve ödenmiş 46821 lira sermayesi vardır. Geçen yıl içinde 20.000 liraya yakın safi fiat farkı elde ederek dağıtımını kararlaştırmıştır. Bundan başka teknik te'sisat yaptırmak gayesiyle ayrıca 18.000 lira biriktirmiştir. Bir örnek Lâdik bezi dokuyan bu gayretli dokumacılar kooperatifinin duru-

mu bizi şimdiki halde şu düşüncelere sevk ediyor:

1942 de iplik alabilmek için kooperatifleşmek şartı koşulduğundan mecburen kooperatifleşen bu dokumacılar acaba bu yıllar içinde kooperatifin faydasını anlıyabılmışlar midir?

Bu günkü şartlar ortadan kalkarsa güzel birliklerini devam ettirebilecek ortaklık fikir ve ideali kazanabilmiş midir?

Lâdik dokumalarını - hiç değilse - iç piyasaya tanıtmak ve sevdirmek için kooperatif idarecilerinin (KALİTE) üzerinde çok titiz bir şekilde durmaları ve ellerine geçen bu fırsat yıllarını kaçırmaları lâzımdı. Acaba bu gayeye ne nisbette ulaşabılmışlardır?

C) Vezirköprü Dokumacılar küçük sanat kooperatifi de 1942 de kurulmuştur. 353 ortağı vardır. Ödenmiş sermayesi 35635 liradır. 1945 bilançosuna göre ortaklarına 12200 lira fiat farkı dağıtmaya karar vermiştir.

Lâdik Dokumacılar kooperatifi için düşünülenler Vezirköprülüler için de aynen tekrar edilebilir.

— III Tarım kredi kooperatifleri Samsunda en ziyade yayılmış olan kooperatiflerimizdir. Önümüzdeki yıllarda çalışma alanını daha da genişletmek kararındadır. T. C. Ziraat Bankasının Samsun şubesi himsyesinde yalnız 1945 yılında merkeze bağlı köyler arasında altı kollektif kurulmuştur ki bunların merkezleri: Taflan, Büyük Oyumca, Hacı İsmail, Mevrek, Kamanos, Balacıdır. Evvelce kurulmuş bulunan Dereler ve Kadamut ile beraber şimdi sekiz kooperatifte elli dört köy birleşmiş ve ortak sayısı 2364 ü bulmuştur.

Bafra ilcesinde yine 1945 yılı içinde kurulan dokuz kooperatif halen 73

köyü içine almıştır. Ortaklarının sayısı da 3712 yi bulmuştur. Bankanın Bafra şubesine bağlı olan bu dokuz kooperatifin merkezleri de şunlardır: Sulaş, Cırıklar, Sürmeli, Tosköy, Ekiz-tepe, Mardar, Burunca, Kuşluğan, Yenice, Alaçam...

Böylece kurulup çalışmaya açılan bu müesseseler Türk köylüsünün geleceğini daha uyanık, daha şen, daha mazbut ve daha varlıklı yapmak yolunda sessiz fakat büyük adımlarla ilerlemektedir. Daha şimdiden kendi sermayeleri yekûnu 400.000 liraya yaklaşmıştır. Eütün bu kooperatiflerin yavaş yavaş ortaklarının muhtaç bulunduğu krediyi kendi öz varlığı ile karşılayacak bir duruma gelmeleri için T. C. Z. Bankası şubeleri tarafından büyük emekler harcanmaktadır.

Şu kısa yazıda yukarıdanberi anlatılmaya çalışılan dürüstlük, emniyet ve itimat abideleri dünyanın dört bir tarafında yüz yıldan beri, yüz milyonlarca insanın maddi ve manevi kalkınmasını sağlamış; yüzlerce ve binlerce defa tecrübe edilmiş, muvaffak olmuş hakikatlerdir. Güzel yurdumuzda bu fikirler iyice yayılmamış, nadir de olsa şurada burada görülen başarılar tecrübeler halkımızın inancını sarsmıştır. Bu durum karşısında gerek mevcutların çok dürüst bir şekilde çalıştırılması ve gerekse yeni kurulacakların imanlı ellere teslim edilmesi yurt ölçüsünde bir kazanç olur.

Kooperatifçilik, ülkü ve iman işidir. Sözlerimi bitirmeden Milli Şefimiz İsmet İnönü'nün bu konudaki aydınlatıcı sözlerini de hatırlatmak isterim.

"Ekonomi hayatımızda kooperatifleri çoğaltmak ve iyileştirmek için hükümet her teşviki yapmaktadır.,,

I. İ

ZARİF FIKRALAR

Hazırlayan : F. ATABEK

Meşhur Pastör'un eşi çok titizmiş. Mütemediyen kavga çıkarırmış. Bir gün yine tutalağı tutmuş adamcağıza söylemediğini bırakmamış. Pastör bunları tebesümle dinler, hiç sesini çıkarmazmış. Bayan bu sükûttan da sinirlenerek bu sefer koşmuş mutbahta su dolu duran kovayı kapınca koca dâhinin tepesinden aşağı boşaltmış..

Pastör bu sefer kahkahalarla gülmeğe başlamış.

Kadıncağız büsbütün köpürüp, halâ daha ne gülüyorsun deyince: Pastör; nasıl gülmem karıcığım bu kadar fırtınadan sonra bu sığınak beklenirdi. Demiş..

Vaktile bir köylü oğlunu Avrupaya göndermiş.. Çocuk bir kaç sene kaldıktan sonra dönmüş.. Akıllı köylü baba bu avrupa görmüş oğlunun halini hoş bulmamış olacak ki: bir gün oğluna:

— Oğlum bu kadar senedir para döktüm seni okuttum şu Frengistanda neler öğrendin biraz bizi de faydalandır, gel seninle şu tarlaya gidelim demiş. Mahdum bey de lütfen kabul ederek babasının arkasına düşmüş tarlaya gelmişler..

— Oğlum şunun Frenkcesi nedir? demiş Oğlu hiç tereddüt etmeden:

— Küreksiyon babacığım, demiş, Köylü sıra ile oradaki ziraat âletlerini işaret ederek,

— Ya bu ne oğlum?

— Oda kazmasıyon babacığım.

— Ya bu ne oğlum?

— Tirmiksiyon babacığım, deyince köylü dayanamamış ve oğlunun kolundan tutarak:

— Sen bana baksana git çariksiyonlarını giy de gel şu tarlasyonda çalış bakalım demiştir.

Tiyatro ve Sinemanın insan Eğitimi Üzerinde Tesiri

Musaffa Demren

Şüphe götürmez bir hakikattir ki eğitim, hemen her topluluğun varlığı, evrimi ve değerleri üzerindeki büyük tesirile insanların bütün duygu, düşünce ve tutkularını disiplin altına alan bir etkidir.

İnsanı olgunlaştıran eğitim araçları arasında ise en cazip olduğu için daha başarılı olan sanattır.

Bilhassa şiir ve musikiyi de içine alması dolayısıyla Tiyatro ve Sinema insanın içtimai ve ruhi bünyesini geliştirmek işinde pek çok ameli faydalar temin eden bir faaliyettir.

Medeni milletlerin hayatında pek büyük bir yer tutan bu sanat şubesi, beşer hayatını ilgilleyen hadiseleri özlü ve müşahhas bir şekilde canlandırdığı için ruhumuz üzerindeki etkisi çok önemlidir. Bir bilgi veya hareket ve iş insana ne kadar canlı dakikalar ve hakikati andıran telkinlerle verilirse bunların etkileri de ruha işlemeleri kadar kolay ve devamlı olur.

Bu bakımdan tiyatro ve sinema sanatın diğer şubelerinden üstün ve değerli bir eğitim vasıtasıdır. Cemiyetler kültür ve medeniyetlerinin evrimini tarihleri boyunca yarattıkları hadiselere; bunların kendi vicdan ve zekaları üzerindeki yaşatıcı tesirlerine borçludurlar.

Beşeriyet en genel ve en geniş bir cemiyettir. Sinema ve tiyatro vasıta-

siyla yalnız bir fert veya milletin değil belki bütün bir insanlığın hayat tecrübelerinden haberdar olur. Yalnız bir ferdin hayatını saran dar sahayı tetkik etmekle hakiki insanlığın meziyetlerini kavrayamayız.

Zira insan tabiatın en karışık bir mahlûkudur. Bugün, maddeyi atomlarına kadar incelemiş, tabiatı kendi maksadı uğruna değiştirmiş ve ondan istifade edebilmiş olan ilim müsbet olarak insan ruhunun kanun ve sırlarını tanıyamamıştır. Vazife, din v. s. gibi hislere ve inançlara bütün hayatlarını aşkla vakfetmiş insanların en küçük bir ihtisas fırtınasına mukavemet edemeyip fazilet ve reziletin en yüksek ve derinine düşmesindeki sırrı hangi ilim isbat ve izah edebilir?

Umumiyetle insan hareketlerinin en mühim amili olan hisler, ancak kendimizden başka bir insanda seyir ve müşahade edilebildikleri takdirde şuurla anlaşılabilirler. Yeryüzünde ne kadar insan varsa, o kadar da insan tipi ve insan karakteri vardır. Ve bütün bunlar ise tetkike değil sadece görmeğe bile imkân tasavvur edilemez. Bunun içindir ki sanat yaşıyan ve görünmeyen ruh facialarını; insan varlığını temsil eden her türlü maddi ve manevi aşk ve hayat savaşlarını ve en geniş manasiyle insanı bize öğretir.

Tiyatrolar ise sanatın en canlı ve

kuvvetli nevidir. Bir tiyatro veya sinema eseri artistin deha ve mizacından da geçmiş olmak bakımından iki kat ruhlu ve iki kat tesirli ve değerlidir.

Tiyatro ve sinema insanın ruhuna dimağma, gözlerine ve kulaklarına hitab eder. Onda söz, musiki, edebiyat, raks ve hattâ resim san'atının en mükemmel şekilleri yer almaktadır.

Tiyatro san'atı daha umumdur. Hisleri ve vak'aları adeta maddeleştirerek ve bariz hatlarıyla canlandırarak bizi peşinden sürükler.

Tiyatro ve sinemalar bir cemiyetin gerçek hayatını ortaya koyarlar. Orada şikâyetler, göz yaşları, saadet ve aşk, ideal, kahramanlık gibi en esash duygular bütün zafer ve hezimetlerle beraber bir ibret dersi olarak karşımıza çıkar.

İnsan doğuştan genelleştirici bir mahlûktur. Bu sebepten münferit gördüğü vak'anın neticesini tabii olarak çıkarır ve genelleştirir. Şu halde sanat bahisleri objektif olarak ortaya koyduğu ve temsil ettiği için ondan alınacak terbiyede genel olur ve herkes kendi şahsi kültürü nisbetinde bir ders alır.

Medeni cemiyetlerin tekâmülü sırasında ruhi ve indî bir ihtiyaç olarak teşekkül eden ve onlarla beraber ilerliyen san'at daha henüz o seviyeye erişmemiş milletler tarafından olduğu gibi alınırsa neticesi pek te müsbet olmayabilir ve hattâ bazan zor da verebilir. Zira medeniyet her haliyle müştereken ilerler ve sun'î olarak değil bir milletin ihtiyaç ve arzularıyla olursa orijinalligini kurabilir. Çünkü onun esası ruhtur ve san'at eserleri fikir olarak mütalea edilemez. Hadise

S O L O

Teller bir muztarip ruhtan incedir,
Haykırır, üstüne değdikçe eller.
Bu tutuk nağmeler hayalî midir
Ve siz, karşısında canlı heykeller.

Bazı bir fırtına hızıyla başlar,
Bazanda bir ninni gibi yavaşlar,
İnsanın derdine başka dert aşlar,
Gergin bir sinire benzeyen teller

... İçli bir hüznle doldu ruhumuz,
Bir göğüs geçirir gibi durdunuz.
Dikkat etseydeniz hep bulurdunuz
Yorgun kalbinizde yeni emeller.

Berkuk Noyan

olarak anlaşılamazlar. Fikir ve hadiselerin ruhlarına nüfuz edemiyorlar. Şüp hesizdir ki bunların yanlış telkinlerine kapılacaklardır. Ruhumuz kaidelerin iyi veya doğru olup olmadığına sormadan güzelin tesiri altında kalır ve sanat eserleri de anlaşılmaz veya yanlış anlaşılırlarsa güzel oldukları için insanın duygu düşünce ve itiyatlarına birden bire tesir ederler. Tiyatro veya sinemacılıktaki hayat ne kadar hayali olursa olsun insanı peşinden sürükleyen bir kuvvete maliktir.

Gayemiz yurdumuz bu sanatları gerek konu ve gerek teknik itibarıyla kendimizden almak ve onu bir terbiye vasıtası haline getirmek olmalıdır. Bu çeşit tiyatro eserlerinin yaratılabildiği ve anlaşılabilirdiği gün münevver olabilmiş ve bunların insan tekâmülü ve terbiyesi üzerinde derin izlerini anılabilmiş olacağız. Bu sanatlar bize öğretmen, ana ve babanın doğrudan doğruya anlatamayacakları her çeşit hayat dersini öğretmesi bakımından da pek büyük bir fayda sağlayacaklardır.

HİKÂYE

Çobanın Bakraçları

Celâl ÇUMRALI

1940 yılının kış aylarını Vizenin Sergen bucağına bağlı Yenice köyünde, Çolak Tahirin evinde geçirdim. Bu evi bana haber veren Tahir ağanın çobanı Emin ağa çok geçmeden askere alınmış, yerine uzun süren aramalar sonunda Evciler köyünde bir çoban bulunabilmişti. Emin ağanın başı keldi ama güleç yüzlü, hoş konuşan, iri yarı babacan bir adamdı. Yeni çoban Bekir sürücü ise uçuk benizli, çelimsiz, uzun boylu, çatık kaşlı birisiydi. Dünyasına küskün bir hali vardı. Bir ayağı çukurda gibi görünüyordu. Konuşurken kelimeleri dişleri arasında çiğneyerek konuşur, sağ elini de her zaman belini sıkıca saran kırmızı kuşağı üzerine yerleştirirdi. Ne zaman söylesek çobanlıktan dert yanardı. Nasıl yanmasın, çünkü sürü sahipleri son derece insafsız davranıyorlardı. Kaybolan bir keçi veya koyunun yerine ücretinden on lirası kesiliyordu. Kurt kaptı diye inandırmak için hayvanın ya başını veya postunu getirip göstermesi gerekiyordu yoksa kaybolan hayvanı bir başkasına sattığı kabul olunuyordu.

Bir gün odamda "Cephe sohbetleri," ni okumakta iken sıska çoban ağır adımlarla içeri girdi. Teğmenim dedi, ben Evcilere gidiyorum; iki tane su kabım vardı. Orada iken onları Hasan ağaya rehin bırakarak on lira ödünç almıştım. Şimdi bu parayı denkleştirdim. Varıp kapıları kurtarayım. Tahir ağayı göremedim sana zahmet ağaya deyivir. Peki söylerim dedim. Allaha ısmarladık demeden yanımdan savuştu. Ertesi gün biri büyük diğeri küçük iki bakraçla yanıma yaklaştı. Çürük-bir sesle: baksana bakracıma, ta onları getirmişim Bulgaryadan diye kasıla kasıla evirdi, çevirdi. Bir başka gün de Evcilerden karısını alıp gelmişti. Aradan ne kadar zaman geçti bilmiyorum, bir sabah çolak Tahirin küçük kızı Azime çoban Bekirin karısı Elife Sürücünün öldüğünü yana yakıla bildirdi. Aşağı indim. Kapının önünde

çolak Tahir ile çoban Bekir sözle çekişiyorlardı. Çoban, başın sağ olsun deyişimi bile duymadı, Durumunda telâş, gözlerinde yaş yoktu.

Durmada : satamam bire Tahir Ağa deyip susuyor, Tahir ağa da mavi gözlerinin diken bakışlarını çobandan ayırmaksızın : demek hanı satasın alacağım azmi bire on iki lira diye ayak direyordu, Söz arasında bir de eşek pazarlığı vardı. Yeni çoban dişleri arasında kelimeleri çiğneye çiğneye: bire kim der dün sana verdiğim eşek budur. Bir deri bir kemik kalmış,, Ne kara eşekti o ! Tutasın üç lira veresin yakışık alırmı bire ? Her ikisinin öfkelenmek üzere olduklarını görünce lafa karıştım. Bu alış verişin sebebi sordum. İş anlaşıldı : Çobanın ölen karısına kefen alacak parası yoktu, İki bakracımı Tahir ağaya rehin bırakarak ödünç para istiyordu. Çolak Tahir de ancak satın almak suretiyle para verebileceğini ileri sürüyor, böylece anlaşamıyor ve uyuşamıyorlardı. Ölü, bitişimizdeki odada, ocağın karşısında günlerce yerde serili duran kirli ve bitli yatağına uzatılmış; kefensizlik yüzünden yıkanılması unutulmuş, bekliyordu. Neyi? her halde su ve kefenden önce toprağa kavuşmay! Gürültü çobanın dilediği gibi bitti. ve ben görevimin başına gittim. Akşam eve döndüğüm zaman çobanı ocağın önünde, alevlerin çapkın çapkın kıvrılışlarını seyre dalmış, sigarasını tellendiririrken gördüm. Dünya bul diye çoban Bekiri avutmak istediğim bir anda o çürük sesle : Teğmenim, dedi, çolak Tahirin kızanları bakraçlarını kullanacak. Ben onları on beş yıldır saklarım.. Ta Bulgaryadan getirmişim, hele göreyim suya giderler.. Merak etme diye sözünü kestim Sert adımlarla odama geçtim. İki gün sonra çolak Tahir: Gördünmü Teğmenim? dedi, bizim çobanın ettiğini; kara eşeğe bakraçlarını alıp savuşmuş..

Nöbetçi Ukkaş

Hasan Kavrak

... Huğğğğğ... Huğğğğğ...

Bir hayâl; boz bir kurt gibi başı önünü delercesine hızlı hızlı rüzgâra karşı ilerliyor ve karlar arasında kayboluyor... Her adımı bir demir hızı ile yere basıyor, fakat yeri delemiyor. katılaştı ve katmerleşen buzları kıramıyor. Şiddetli poyraz, kıvrıma kıvrıma getirdiği kar zerrecelerini kulaklarının ve gözlerinin kuytularına dolduruyor. Huuuuğğğğğ... Huuğğğğuuuu... .

Karşında adeta hortlak gibi duran beyaz mahrutlara bakıyorum. Yürümekten takati kesilmiş gibi vücudum yakıcı poyrazın elinde oyuncak, bir oyna bir buyana itiliyor, savruluyor. Dumanlı gözlerim bir noktaya, bir hezimet kuyusuna dalmış, daima orayı dinliyor. Sesler kesik kesik, kısıla kısıla geliyor, çoğu da poyraz kuyusuna düşüyor!.. Sesler yükseldi ve bir uğultu halini aldı. Bunlar arasından gür sesli biri : Yarım yerde, yarım yüksekte kalıyorum ben!.. Bu arada rutubet, toprak ve çamurla karışık bir takım laflar uğıldadı.

Kar daneleri bir toz zerresi kadar ufak ve poyrazın elinde oyuncak. Huğğğuuuuuğğğğ!... tipi ağzı yüzü ıgneli beşikte yanan bir mahlûkun ızdırabını veriyor insana.

Ot kapının aralığından nazarlarımı içeriye daldırıyor, gürültünün ne olduğunu anlamıya çalışıyorum. Fakat nafile, tipinin şiddetle ve poyrazın uğul-

tusile hiç ses duyamıyor, yalnız birkaç gözün parladığını, birkaç ağzın açılıp kapandığını görüyorum. Kızıl bir alev suarı yüzlerinde dolaşıyor ve gözlerini ateşlendiriyordu. Ottan kapıyı yavaş yavaş aralayıp bir gölge gibi içeriye kayıyorum. Hayalimi farkedenden birkaçı fısıldadı ve derin uğultu yavaş yavaş kayboldu. O uğultudan sadece bir nefes eseri hissediliyor: Uzun bir koridor, bir mağara gibi arkası kapkara bir bir yuva. Sessiz ve tık nefes kesilen bir sürü göz ayakta bir noktaya dikilmiş tir tir titreyiyorlar. Sol taraftaki ocakta yanan kütüklerin alevi yüzlerine vurmuş, dalgalanıyor. Ateşin çıtırdısından ve solumalardan başka tıs yok. Küflü bir koku, bir rutubet kokusu âdeta içeriye kaplanmış. Karanlık köşede kedi gözü gibi parlayan sigara bir anda kayboldu. Sigara dumanlarıyla nefesi tıkanan birisi bu derin sükûtu ihlâl etti. Demindenberi dedim niçin bağılıyor, uğılduyordunuz!... Bir anda hepsi birden ürperdi ve ocağın aleviyle bir an görülüp bir an kaybolan gözlerle birbirlerine korkulu nazarlarla baktılar...

— Huuğğğğğğğğğ!... Huğğğğğ!.....

Bu sırada tipinin sesi ölüm haberi kadar kırıncı çıkıyor ve sanki ölürüm!.. diye bağılıyordu. Ocaktaki ateşin alevi bile bu sestten ürperdi söndü, sadece birkaç kor titremeğe başladı.

Dışardaki kırıncı uğultuya karışan (Sonu kapakta)

Halkevi
Haberleri ve Çalışmaları

İstiklâl savaşı tarihimize başlangıç olan ve 19 Mayıs diyarı olarak Milli tarihimizde üstün bir şeref taşıyan 19 Mayıs geniş ve zengin bir programla kutlanmıştır.

Spor ve Gençlik Bayramı :

Hazırlanan programa ve idare kurulumumuzun verdiği karara göre Spor ve Gençlik bayramına iştirak edilmiş, gündüz ve gece ayrı ayrı gösteriler yapılmıştır.

Konferanslar :

Spor ve Gençlik Bayramı dolayısıyla Evimiz salonunda Başkan Emin Hekimgil 19 Mayıs gününün tarihsel önem ve yüksek değerini belirten bir konferans vermiştir.

Dil - Edebiyat kolu başkanı Cemil Sena Ongun, (Dünya durumuna ve yurdumuzun bu gün içinde bulunduğu meselelere), Avukat Kâmil Sirmen (İş kanunu, işçi sigortası ve milli ödevlerimiz), Avukat Rasim Ozantürk (Millî ve medenî hak ve görevlerimiz), Diş tabibi Adnan Serter (Günün işleri), Halkevi başkanı Emin Hekimgil aynı konular üzerinde ayrı ayrı gecelerde Halkevi salonunda toplanan yurttaşlarla görüşüp konuşmuşlardır.

Belediye seçimlerinin arefesindeki bu konuşmalar çok faydalı olmuş, seçimin büyük bir hak ve vazife olduğu belirtilmiştir.

22 Mayıs 1946 Çarşamba gecesi Lise öğretmenlerinden Halk Ederşaneleri komite üyesi Nebahettin Kırmacı tarafından (Terbiye ve Karakter) mevzuu ilmi bir konferans verilmiştir.

Ortaokul matematik öğretmenlerinden M. Cura Evimizin hoparlörleriyle 25 Mayıs 1946 cumartesi günü, saat 16,30 da (Kooperatifçilik), 2 Haziran 1946 cumartesi günü (Yapı kooperatifleri) 10 Haziran 1946 pazartesi günü saat 18,30 da (Kooperatif teşkilâtı), 23 Haziran 1946 pazartesi günü saat 18,30 da (Küçük sanatlar kooperatifi) konularında birer konferans vermiştir.

İngiliz kültür heyetinden Mr. Jago 17 Haziran 1946 pazartesi günü saat 18 de (İngilterede kara yoluyla seyahat), 20 Haziran 1946 perşembe günü saat 18 de (İngiliz eğitiminin amaçları) konularında iki konferans vermiştir. Bu konferansları Halkevi Başkanı Emin Hekimgil Türkçeye çevirmiştir.

Konferansları öğretmenler, Halkevi gençleri ilgi ile dinlemişlerdir. Prof. Gatenby'nin yazdığı (Eğitimin Amaçları) konferansı bilhassa beğenilmiştir.

Temsil :

15, 16, 17 Mayıs 1946 geceleri saat 20,30 da gençlerimizden Zeki Yolaç, Nihat Ülkeul Şerafettin Unat, Selâhattin Yazar, Alâattin Kamilin hazırladıkları (Babür Şahın seccadesi) komedisini muvaffakiyetle temsil etmişlerdir. Üç gece salon hınca hınç dolmuş oynayan gençler alkışlanmışlardır.

19 Mayıs 1946 pazar gecesi Naci Tanrıkulu Ahmet Pesterili, Hakkı Özen, Zeki Yolaç, Şeref Unat, Muzaffer Muslu, Alâettin Kamil, Erdem Seber, Nihat Akşen, Nihat Ülkeul taraflarından (Andaval Palas) piyesi tekrar edilmiştir. Naci Tanrıkulu günün önemi ve konusuna uygun bir şiir okumuştur.

Büyük Çay :

Evimiz çalışma programı gereğince 13 Mayıs 1946 pazartesi gecesi saat 20,30 da bir çay tertiplenmiştir. C. H. P. müfettişi Dr. Cemal Kazancıoğlu C. H. P. başkan ve üyeleri, Belediye reisi ve Millî Eğitim müdür ve müfettişi, Lise, Ticaret ve kız sanat enstitüleri, Orta ve ilkokul öğretmenleri, bütün komite başkan ve üyeleri hazır bulunmuşlardır. Halkevi Başkanı Emin Hekimgil dâvetlilere (hoş geldiniz) dedikten sonra Ocak ayından beri her kolun çalışmalarını ve altı aylık çalışma programını anlatmış, yapılanları asla yeter bulmadığını, imkânların sağladığı nisbetin üstündeki bu çalışmaların daha artırılacağını söylemiştir. Ayrıca böyle büyük toplantıların yapılmasını Halkevimizin en önemli ödevlerinden biri de, Okul dışı kalan yurdtaşlarımızın yetiştirilmesi ve okutturulması lüzumunu izah etmiştir. Arkadan Emin Tarakçı keman, Mustafa Ant piyano ile üç par-

Halkevleri Bibliyografyası

Halkevlerine ve Halkodalarına yararlı kitapları tanıtmak amacıyla C. H. P. Halkevleri Bürosunca üç ayda bir yayımlanan Bibliyografya dergisinin gördüğü geniş ilgi sebebiyle, 75 kuruş fiatla, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları ile Ankara'da Akba Kitabevinde satışa çıkarıldığını memnuniyetle öğrendik. Okuyucularımıza sağlık veririz.

Kurum Adı: TÜRK TARİH KURUMU
Sicil No: 255.7.2/24/800925
DERGİLER 19 MAYIS SAMSUN HALKEVİ DERGİSİ 70-75, (1945-
1946) Markası: MARKASIZ Bulunduğu Yer: Konusu:

